

A

Akademie věd České republiky

Teze doktorské disertační práce k získání vědecké hodnosti
„doktor věd“
ve skupině historické vědy

**Nenaplněné naděje:
Politické a diplomatické vztahy
Československa a Velké Británie
od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově
(1918-1938)**

Komise pro obhajobu doktorských disertací v oboru
obecné a české dějiny

PhDr. Jiří Dejmek, Dr

Historický ústav Akademie věd České republiky

Praha 2001

Disertace vznikla v letech 1997 až 2002 v Historickém ústavu Akademie věd ČR v Praze.

Uchazeč: PhDr. Jindřich Dejmek, Dr.
vědecký pracovník Historického ústavu AV ČR

Oponenti :

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne:

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc.
předseda komise pro obhajoby
doktorských disertací ve vědním oboru
obecné a české dějiny
Akademie věd České republiky

Úvod

Zpracování vývoje politických vztahů mezi Československem a Velkou Británií ve dvacetiletí mezi světovými válkami je pokusem o alespoň částečně zaplnění jedné z mnoha mezer, jež vznikly v československé moderní historiografii v období komunistického režimu, zvláště po r. 1970. Jestliže dějepisectví mezinárodních vztahů a také studium mezinárodních aspektů historie jednotlivých evropských států prodělaly prakticky od druhé světové války nejen na Západě (a samozřejmě v USA), ale také v Rusku a velké části někdejšího východního bloku bouřlivý rozvoj, v Československu byla tato oblast s výjimkou relativně liberálních šedesátých let z mnoha důvodů více či méně zanedbávána. V komparaci s historiografiemi velkých evropských států, ale např. i Polska, Jugoslávie a Maďarska vznikla v českém prostředí mezera, kterou po roce 1989 mohlo vyplnit jen dlouhodobější monografické bádání založené pokud možno na studiu nejen v domácích, ale také příslušných zahraničních archivech.

Témata z moderních politických dějin přitom zůstávají nejen přitažlivá i pro řadu laických zájemců o moderní dějiny, ale mají nepochybně i svůj význam aktuální. Byla-li totiž česká (resp. československá) sounáležitost se Západem minulým režimem úmyslně potlačována (a některé relevantní problémy dezinterpretovány), je nutné nejen ji aktuálně budovat, ale upozorňovat i na hluboké kořeny, jež právě v českých poměrech má. Studie z dějin československo-britských vztahů je tedy i příspěvkem k dějinám problému, poněkud zjednodušeně označovaného často heslem Čechy a Evropa.

1. Východiska a hlavní směry dosavadního bádání

Ačkoliv se historie zahraničněpolitických problémů těšila ve Velké Británii a do jisté míry i v Československu poměrně značnému zájmu historiků (v britském prostředí pochopitelně umocněnému velmocenskou rolí Londýna v mezinárodních vztazích první poloviny XX. století), do vzniku předkládané práce podobná syntéza nebyla napsána. Tato situace přitom kontrastovala s opakovaným tvrzením mnoha dobových pozorovatelů i pozdějších historiků o takřka klíčové roli Británie jak ve velmocenské politice meziválečné Evropy obecně, tak v závěrečném politickém zápase Československa o jeho existenci. Mnichovský summit na konci září 1938 s jeho dodnes smutně proslulou dohodou, podepsanou mj. premiérem vlády Jeho Veličenstva, takové konstatování jen potvrzoval, současně ovšem bylo podobné vyústění vztahu demokratické velmoci k malé demokracii ve středu Evropy výzvou pro mnoho badatelů v Británii, Československu i dalších státech.

Britská historiografie k deskripci zahraničněpolitických aktivit svého státu ve sledovaném období přistoupila už v období druhé světové válce či krátce po jejím konci, především v souvislosti se zkoumáním kořenů konfliktu a také

při hledání odpovědi na palčivou otázku „úpadku“ britské moci po r. 1945. Počáteční práce, mnohdy silně ovlivněné literárním dílem Winstona Churchilla a dalších politiků z doby těsně předválečné či válečné (R. Vansittart, později i Anthony Eden a další), se ovšem soustřeďovaly především na kritiku fenoménu appeasementu, případně (naopak) některých pochybení versailleského řádu. V tomto rámci, zvláště v prvních studiích o prehistorii „Mnichova“ (R. Seton-Watson, J. Wheeler-Bennet, L. Namier aj.) byla věnována výrazná pozornost i československým problémům, jejich zkoumání v širších souvislostech však komplikovala jednak nepřístupnost vlastní úřední materie (zpřístupněné až koncem šedesátých let), jednak samozřejmě nedostupnost diplomatických archivů za „železnou oponou“ včetně jinak bohaté dokumentace československé.

Některých problémů mezinárodního postavení Československa a jeho vztahů s Británií se dotkla i vlna „revizionistické“ anglické historiografie od sklonku padesátých let (A. J. P. Taylor, D. C. Watt, později J. Dilks aj.) i její kritikové (M. Gilbert, W. Wallace, G. Weinberg aj.). Ke skutečnému obratu ve studiu kořenů druhé světové války (užijeme-li tohoto termínu Alana Taylora) i fenoménu appeasementu však mohlo dojít až po otevření britských vládních, diplomatických a také vojenských archivů z rozhodnutí labouristické vlády H. Wilsona. Dlouhá série monografií o různých aspektech britské politiky, hospodářského vývoje a také vojenských příprav ve třicátých letech nejen zpřesnila faktografické vědomosti o vnější podobě politiky Albionu zvláště v letech 1933-39 včetně jejího československého segmentu, ale naznačila také odpovědi na příčiny jednání jejích čelních představitelů v pro Československo osudových letech 1937-39. Interpretace rozhodování „appeaserů“ (i jejich odpůrců) se přesouvala z do značné míry moralistického posuzování do roviny kauzálně problémové, upozorňující jak na řadu dlouhodobých faktorů ovlivňujících politiku Londýna (např. otázky hospodářské a finanční, problémy vztahu veřejného mínění k vnější politice, ale také situace uvnitř impéria), tak na limity dané vojenskou připraveností resp. nepřipraveností v letech 1937-39. V devadesátých letech pak britská historiografie dospěla k několika syntézám i širším monografiím (R. A. C. Parker, J. R. Adams, Fr. MacDonough, již předtím Němec G. Schmidt aj.) které sice většinou posuzují politiku N. Chamberlaina a jeho druhů kriticky, současně však upozorňují na její limity podmíněné objektivní situací a především globálními interesy Britského impéria, jež svým způsobem omezovaly i kritiky oficiální politiky. Takový pohled, provázený podrobným studiem různých aspektů politiky francouzské, nutně výrazně ovlivnil i pohledy na tragický konec Československé republiky na podzim 1938.

K rozvoji českých a posléze i slovenských bádání o zahraničněpolitických otázkách mohlo vzhledem k politické situaci v ČS/S/R dojít až od konce padesátých let, přičemž politická omezení v důsledku normalizace po r. 1970 většinu výzkumů předcházejícího liberálnějšího období opět zmrazily. V šedesátých letech se britská politika vůči Československu stala předmětem studia několika českých historiků (A. Gajanová, R. Kvaček, A. Teichová), kteří většinou její výklad, zasazený do kontextu velmocenské politiky sledovaného obdo-

bí, vřadili do svých větších monografií o zahraničněpolitické aktivitě první republiky. Šlo ovšem o práce založené na pramenech československé strany a zdaleka neúplné tištěné dokumentaci britské, jež - jak už v sedmdesátých letech napověděly práce o podobných tématech v sousedním Polsku (M. Nowak-Kielbikowa, M. Nurek aj.) - bylo možno monografickým studiem rozvinout a doplnit. Bohužel, možnosti českých historiků po r. 1970 byli v tomto ohledu takřka nulové, čímž vznikl - nejen v oblasti historie dějin zahraniční politiky První republiky, ale vlastně dějin mezinárodních vztahů obecně - hiát, s jehož důsledky se v mnoha oblastech česká historiografie vyrovnává dodnes.

Jedinými významnějšími příspěvky, týkající se britské politiky vůči Československu, byly práce rigidně komunisticky orientovaného historika Václava Krále, zahrnující ovšem jen časové období od podzimu 1937 do podpisu Mnichovské dohody. Autor jako první z českých historiků využil bohatství fondů někdejší Foreign Office, jeho interpretaci ale znehodnotil jemu vlastní vyostřený ideologizující přístup. Zmiňovaný rozvoj studií o různých aspektech britské politiky meziválečného dvacetiletí pak nemohl být v ČSSR z různých důvodů většinou ani zaznamenán Protože pokus o zpracování tématu z německé (či spíše: sudetoněmecké strany) (R. Franke) zatížil jednostranný pohled autora na česko-německé nacionální problémy, podmiňující jeho výběr matérie, zůstal nejvýraznějším vkladem sledované problematiky koncem osmdesátých let sestavený pozoruhodný sborník o vztazích českých zemí k Velké Británii a USA (red. E. Schmidt-Hartmannová et S. Winters) a pak samozřejmě dílčí příspěvky některých historiků českých, žijících na Západě (H. Hanak, Y. Jelinek) i badatelů britských (A. Orde, Ch. Seton-Watson, M. Cornwall aj.).

V době přípravy předložené monografie se objevilo v zahraniční několik knih, částečně se s studovanou tematikou stýkajících, žádná z nich se ale nesnažila analyzovat meritorně na britsko-československé vztahy v celém sledovaném období. Práce britského badatele G. Bátornyho, pokoušející se o postižení politiky Londýna k Rakousku, Československu a Maďarsku do roku 1933, byla postavena jen na části úřední dokumentace a její „československé“ pasáže trpí úplnou neznalostí (i do angličtiny přeložených) českých prací. Studie Poláka D. Jeziorného, navíc vydaná už po dokončení této knihy (2001), se zase soustředila jen na období příprav a vlastní mírové konference. Předkládaná kniha tak zůstává prvním pokusem o širší postižení látky nejen v historiografii české, ale i obecné.

2. Cíle práce

Základním cílem studie bylo zmapování vývoje vztahů mezi Československem a Velkou Británií od jejich formování v době mírové konference v Paříži po jejich svým způsobem tragické vyústění do britské aktivní (a z jistého aspektu klíčové) participace na částečné parcelaci Československa na podzim 1938. Vzhledem k možnostem autora opakovaně studovat bohemika a další prameny v archivu někdejšího Foreign Office (a také kabinetů Jeho Veličenstva) se ovšem snažila překročit limity, často vlastní podobným studiím v cizině, a nezaměřit se pouze na místo Velké Británie v zahraniční politice Československa, ale současně pohlédnout na problém i z „druhé“ strany - při samozřejmém konstatování, že poměr obou subjektů takového vztahu nemohl být už vzhledem k jejich nesouměřitelné váze v mezinárodních vztazích sledovaného období vyrovnaný.

Tato druhá část úkolu přitom s sebou přinášela i cíle další. Výklad musel všude připomínat celkové tendence (a limity) britské zahraniční politiky, nahlížené nikoliv prizmatem pozorovatele střeoevropského, ale pohledem jejich tvůrců. Současně užití dostupné matérie druhé strany umožnilo alespoň ilustrativní formou přiblížit též obraz Československa v britské optice, zvláště v hodnocení diplomatů Jeho Veličenstva působících v Praze, jenž měl zvláště ve třicátých letech při formulování postojů Velké Británie nemalý, i když nikoliv rozhodující význam. Mohlo být tedy ukázáno, jak se v britských diplomatických kruzích měnil obraz mladé republiky i jejích představitelů, ale též nako-lik jej zvláště v pozdější době zatemnilo jednostranné referování germanofilsky orientovaného vyslance J. Addisona i jeho často nedostatečně orientovaných nástupců.

Jakousi nejvyšší pomyslnou rovinou monografie bylo naznačení, nakolik britské postoje k Československu ovlivňovaly politiku dalších velmocí k republice, resp. nakolik naopak velmocenská politika zvláště Paříže a Berlína (a do jisté míry i Říma a po r. 1935 i Moskvy) poznamenávala relevantní aktivity Londýna. Studie zvláště pro období do roku 1925 a pak pro období druhé poloviny třicátých let, tedy překročila výklad „pouhého“ bilaterálního rozměru sledovaného problému a stala se příspěvkem k poznání celkové zahraničněpolitické situace československého státu a jeho aktivit mezi světovými válkami.

3. Metody výzkumu a zpracování

Celá práce vznikla jako kombinace analýzy primárních, především úředních dokumentů obou „zúčastněných“ stran, Československa a Velké Británie, s užitím výrazného množství sekundární odborné literatury, týkající se jak zahraničněpolitických aktivit obou států obecně, tak - v případě Británie - také monografického zpracování vztahů Londýna k Paříži, Berlínu a alespoň v rámci možností Římu a Moskvě. To umožnilo vyložit průběh vzájemných vztahů a

také britské politiky vůči Československu nejen v rovině ryze bilaterální, ale - jak bylo zmíněno - v kontextu základních rysů velmocenské politiky meziválečné Evropy s pochopitelným důrazem na poměr britsko-francouzský a britsko-německý.

Bylo-li k výkladu bilaterální složky problému užito analýzy oboustranné úřední dokumentace, vzešlé především z fungování zahraničních úřadů v Praze a Londýně a také britské a československé legací v příslušných metropolích, je třeba upozornit na některé problémy, které samozřejmě výklad problematiky nutně poznamenaly. Úřední dokumentace ani jedné ze zúčastněných stran není totiž z hlediska kvantity proporcionálně rozvržená, ale do jisté míry - zvláště z britské strany - odráží intenzitu reálného zájmu o ČSR. Jestliže pro první polovinu dvacátých let disponujeme z obou stran poměrně značnou kvantitou úředních dokumentů (z britské strany navíc poměrně reprezentativně otištěné v relevantních svazcích ediční řady *Documents on British Foreign Policy*), pak pro druhou polovinu této a první polovinu následující dekády materiálu v londýnském archivu Foreign Office rapidně ubývá a obrat je patrný až v souvislosti s růstem zájmu o Československo od roku 1935. Pro osudový rok 1938 je naopak z britské strany dochována taková masa úředních i poloúředních dokumentů (tedy nejen vyslaneckých zpráv, ale např. korespondence vyslanců s ministrem a jeho náměstkou a sekretáři), že svým rozsahem umožňuje i detailní drobnokresbu řady problémů či alespoň jejich vnímání diplomaty Jeho Veličenstva. Z československé strany naopak úřední materie - také díky problematické zpravodajské aktivitě čs. legace v Londýně - spíše ubývá, i když ji lze v mnoha ohledech doplnit zprávami z jiných čs. zastupitelských úřadů, jejichž tituláři byli se svými britskými kolegy v pravidelných kontaktech, především z Berlína a Paříže. K některým problémům dokumenty z čs. strany absentují takřka úplně.

Vzhledem k programové snaze uchazeče vylíčit vývoj vzájemných vztahů pokud možno proporcionálně byly některé mnohokrát pospané problémy roku 1938 spíše naznačeny; i tak však jeho výklad posléze vyplnil téměř 20 % celé práce. Rozvržení výkladu však muselo nutně odrážet význam vztahů mezi oběma stranami v konkrétní době, takže se určité prostorové disproportionality nedalo vyhnout.

4. Struktura práce:

Vnitřní strukturu monografie naznačuje nejlépe její obsah:

1. Československo a britská politika na mírové konferenci v Paříži.
2. Vize a naděje demokratů: Praha, Londýn a nová střední Evropa (1920 - 1922).
3. Masaryk a Beneš mezi Francií a Velkou Británií: nutnost volby (1922 - 1923/24).
4. Snahy o univerzální bezpečnost, labouristická vláda a Ženevský protokol (1924).
5. Maximum možného: Benešova cesta do Locarna: (1925).
6. Roky omezeného interesu: éra evropského pacifismu mezi Prahou a Londýnem (1926-1929).
7. Do hlubin hospodářské a politické krize: československo-britské vztahy v době druhé labouristické vlády (1929-1931).
8. Velmocenské direktorium nebo kolektivní bezpečnost pro Evropu ? (1932-33).
9. Kolektivní bezpečnost versus usmiřování: Praha a Londýn při hledání nových bezpečnostních záruk (1933-1935).
10. Praha, velmoci a Habeš: kolektivní bezpečnost nebo zájem Impéria ? (1935-36).
11. Pád Locarna a hledání nového bezpečnostního systému (1936-37)
12. Appeasement a střední Evropa: britská diplomacie, Československo a Sudetoněmecká strana (1935-37).
13. Aktivní appeasement a srdce Evropy: Praha mezi Berlínem a Londýnem (první pololetí 1938).
14. Viscount Runciman a jeho mise (srpen a první polovina září 1938).

15. Od Berchtesgadenu k Mnichovu (druhá polovina září 1938).
16. Britsko-československý pomnichovský epilog: Nejen nenaplněné naděje, ale i nedodržené sliby. (říjen 1938-prosinec 1938).

5. Výsledky práce:

Československá politická reprezentace v čele s hlavním architektem zahraniční politiky nové republiky, prezidentem T. G. Masarykem, od počátku předpokládala, že se Československo bude zahraničněpoliticky orientovat především na západoevropské demokratické velmoci, Francii a Velkou Británii. Takový předpoklad vycházel z představy, že i v poválečném období bude trvat francouzsko-britská spolupráce jako hlavní garant nového, post-versailleského uspořádání. A třebaže už průběh mírové konference v Paříži v letech 1919-20 napověděl, že mezi Paříží a Londýnem existují vážné názorové rozdíly ohledně budoucího evropského uspořádání, vedoucí pražští demokraté v čele s Masarykem a ministrem zahraničních věcí E. Benešem odmítali až do roku 1923 zcela jednostrannou orientaci jen na Francii a snažili se do jisté míry manévrovat mezi stanovisky obou velmocí (a částečně i Itálie). Umírněná stanoviska Britů k Německu, k ruské „otázce“ i některým dalším problémům byla ostatně představitelům pražské zahraniční politiky bližší, nežli mnohdy vyhrocená stanoviska Francouzů, což nejvýrazněji dokumentoval opatrný postoj ČSR v době krize následující po vstupu francouzských a belgických vojsk do Porúří počátkem roku 1923.

Britská politika vůči Československu musela nejprve překonávat určitou nedůvěru k novému uspořádání v centru kontinentu, pramenící z předcházejících postojů k habsburské monarchii. Nejpozději od poloviny roku 1920 však Britové začali pozitivně oceňovat jak postupně se stabilizující československou demokracii, tak její přístup k rekonstrukci střední Evropy. Británie byla první velmocí, která na podzim 1920 podpořila Benešem inspirovaný vznik Malé dohody a oceňovala např. podíl ČSR na finanční rekonstrukci Rakouska v první polovině dvacátých let. Britové také soustavně nabádali Čechoslováky k umírněné politice vůči Maďarsku a posléze užívali československou diplomacii také k mírnění politiky Jugoslávie na Balkáně. Přímé závazky v centru kontinentu však Londýn tradičně nechtěl převzít a stejně tak britské vlády odmítaly jakýkoliv podíl na případných kolektivních garancích, plynoucích z kolektivně-bezpečnostních projektů v první polovině dvacátých let. Tyto postoje, podmíněné do značné míry globálními zájmy Britské říše, ovšem vydatně přispěly na přelomu let 1923-24 k definitivnímu rozhodnutí o podpisu aliance československo-francouzské.

Limity britské angažovanosti vůči kontinentu nejzřetelněji demonstroval podpis tzv. Západního garančního paktu v Locarnu v říjnu 1925, jímž byly mezinárodními zárukami Británie (a Itálie) jištěny západní hranice Německa s Francií a Belgií, nikoliv ale německé hranice východní. Británie neměla od tohoto momentu vůči Československu formálně jiných závazků, nežli těch, které plynuly z Paktu Společnosti národů, a tento stav právně trval až do konce září 1938, do podpisu Mnichovské dohody. Intenzita vzájemných vztahů v rovině politické také v následujícím období - až do počátku třicátých let - značně poklesla, třebaže se československá demokracie těšila v části britských politických kruhů zřetelným sympatiím. Československá diplomacie ovšem musela soustavně čelit v britském prostředí revizionistické propagandě ze strany Maďarska a později i Německa. Vzájemné vztahy zvláště na sklonku dvacátých let také nepříznivě ovlivňoval konflikt nejdůležitějšího československého spojence v centrální Evropě, Jugoslávie, s fašistickou Itálií, která se dlouho těšila přízni části britských konzervativních kruhů a byla chápána jako jeden z nejdůležitějších partnerů Británie na evropské politické šachovnici. Později, od roku 1934 byl vzájemný vztah komplikován i počínajícím československo.-sovětským sbližováním, v němž přitom Praha jen následovala Paříž.

Diferenci zájmů obou států dokumentovala i jednání odzbrojovací konference v Ženevě (1932-1934), na níž Beneš (jako jeden z jejích zpravodajů) prosazoval francouzské bezpečnostní koncepty, směřující k prosazení efektivních kolektivně-bezpečnostních receptů. Britská politika tato hlediska nepřijímala s výjimkou těch kauz, v nichž byly přímo ohroženy britské zájmy, což přispělo ke ztroskotání odzbrojovacích jednání. Když ale fašistická Itálie ohrožovala (a později napadla) Etiopii sousedící s britskými državami ve východní Africe, podpořil Londýn akce Společnosti národů, kde byly pod předsednictvím československého ministra zahraniční v říjnu 1935 přijaty - poprvé v historii této instituce - kolektivní sankce proti útočníkovi. Neúspěch tohoto pokusu, daný řadou faktorů, ovšem přispěl k rozvoji politiky tzv. appeasementu vůči evropským diktátorům, jež se hluboce dotkla i Československa. Britská vláda, která byla nucena řešit řadu problémů své rozsáhlé říše a potýkala se s vleklými následky ekonomické krize, musela totiž nyní čelit hrozbě ze strany několika velmocí, nejen Německa a Itálie, ale také Japonska na Dálném východě - a potenciálně i SSSR. Čelit podobným multipolárním výzvám bylo však nad britské možnosti a v daném rozložení sil (při trvajícím formálním izolacionismu USA) snaha o modus vivendi s potenciálními protivníky nabízela dočasné řešení.

Appeasement byl ve své době chápán jako recept k vyrovnání sporných záležitostí mezi evropskými velmocemi, jehož součástí měla být mimo jiné náprava skutečných či domnělých křivd versailleského uspořádání. Za jednu z podobných překážek k uvolnění rostoucího napětí v centru Evropy bylo přitom považováno i postavení německých menšin v řadě států střední a východní Evropy včetně Československa (třebaže britská diplomacie dosud uznávala uspokojivou situaci Němců v ČSR). Britové, kteří již od poloviny třicátých let monitorovali nárůst nacionalismu mezi sudetoněmeckou menšinou, projevený

poprvé výrazně ve volbách r. 1935, začaly už od let 1936-37 vyvíjet postupně se stupňující tlak na pražskou vládu, aby vyšla vstříc jejím požadavkům. Britská diplomacie se tu ovšem dopustila závažného omylu, když klasifikovala sílící nacionalistické hnutí v čele s K. Henleinem (fakticky od počátku vydatně podporované a brzy i zcela řízené z Berlína) jako konzervativní opozici, s níž je možná dohoda. Z tohoto omylu, umocňovaném úspěšnými zájezdy K. Henleina do Británie, pak vycházela britská politika vůči Československu ještě celé první pololetí roku 1938. Pražská politická reprezentace přitom byla ochotna do značné míry britské (a od jara 1938 i francouzské) „rady“ přijímat za předpokladu, že tím zvýšení zainteresovanost Západu na dalším osudu republiky. V této logice byla přijata na přelomu července a srpna 1938 také britská mise v čele s ex-ministrem W. Runcimanem, která posléze přímo zasahovala do závěrečných rozhovorů mezi prezidentem Benešem a delegací SdP - a aprobovala také finální tzv. čtvrtý plán. Jeho nepřijetí ze strany reprezentace Sudetských Němců (která ve skutečnosti podle Hitlerových intencí od počátku negociace torpédovala) měla ale nečekaný rezultat.

Jestliže vláda N. Chamberlaina usilovala v duchu svého tzv. aktivního appeasementu o dohodu s Hitlerem, v rámci tohoto konceptu nakonec řešila i tzv. sudetoněmecký problém. Když se nepodařilo dosáhnout dohody mezi pražskou vládou a lidry SdP, snažil britský premiér předejít pravděpodobnému německému vpádu do Československa přímým jednáním s Hitlerem. Benešovi se nepodařilo Západ přesvědčit, že Německo usiluje nejen o zničení NSR, ale o ovládnutí celého centra kontinentu, Chamberlain naopak hned při první cestě do Německa v polovině září 1938 přistoupil v Berchtesgadenu na plán oddělení území údajnou německou majoritou od NSR. Toto řešení se - po komplikovaných a dramatických peripetiích zářijové krize - stalo také základem tzv. Mnichovské dohody. Jejím podpisem sice současně Británie přislíbila garantování okleštěné tzv. Druhé republiky, brzy však vyšlo najevo, že britská vláda je ochotna takovou záruku poskytnout jedině za spolupráci nejméně dvou dalších signatářů dohody. K tomu vzhledem k německé agresi proti Česko-Slovensku v březnu 1939 nikdy nedošlo.

6. Aplikace výsledků práce

Práce především přispívá k hlubšímu poznání vnějšího rámce existence meziválečného Československa a jeho zahraniční politiky, resp. jejích výsledků. V tomto smyslu mj. objektivizuje rozhodování jeho reprezentace v čele s E. Benešem v kritických dnech září 1938, kde demonstruje hloubku vnějších faktorů ovlivňujících konec republiky. Svoji faktografickou kostrou přitom mj. boří některé teze někdejší historiografie komunistické o „zradě“ české „buržoazie“ a jejích spojenců a současně vyjadřuje alternativu k některým tezím tzv. revizionistických badatelů západních.

I když je výklad práce zaměřen na problémy politických a bezpečnostních vztahů obou států, naznačuje i další otázky, jež se mohou stát předmětem následujícího studia (a jež nalézají paralelu ve výzkumech prováděných v blízkém zahraničí, např. Německu a Polsku), mj. závažnou otázku „obrazu“ první republiky v cizině, jejího dobového vnímání, ale také možností jeho vytváření prostřednictvím propagandy (i jeho zkreslování propagandou nepřátelskou) atd. Některé z těchto otázek přitom nepostrádají ani určitý rys aktuálně-politický a jsou i jistým příspěvkem k současné diskusi o některých problémech moderních a československých a českých dějin.

Studie poslouží i jako základna pro další bádání historikům, zabývajícím se podobnými tématy. Mohou ji užívat i vyučující dějepisu (případně historie) stejně jako studenti s vážnějším zájmem o tematiku moderních dějin a dějin mezinárodních vztahů. Bez užitku není ani pro současné adepty diplomatické profese, z nichž někteří ostatně manuskript knihy četli.

Last but not least je monografie jedním z kaménků, přibližujících v širších souvislostech historickou dimenzi sounáležitosti našeho státu s demokratickým Západem, která je zásadní složka zahraniční politiky České republiky i v současné době. V tomto ohledu mohou její části býti užity i případnou publicistikou

7. Důležitější dílčí studie publikované uchazečem k danému tématu:

DEJMEK, Jindřich: *Velká Británie a země střední a východní Evropy mezi světovými válkami: přehled bádání po roce 1945*. ČČH 1998, s. 380-396.

----- *Czechoslovak Foreign Policy and the Search for Security in Central Europe between the World Wars (A Survey of Basic Problems)*. In: *Historica*, Series Nova 3-4, 1996-97 /vyšlo 1998/, s. 65-104.

----- *Československo-britské vztahy v rámci locarnského bezpečnostního systému (1926-1936)*. (Náčrt hlavních problémů). *Moderní dějiny* 6, 1998, s. 7-98.

----- *Velká Británie a nové uspořádání střední Evropy, 1918-1919*. In: P. Švorc, L. Harbulová (red.), *Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín, 1848-1918*. Bratislava-Prešov 1999, s. 252-268.

----- *Velká Británie v zahraniční politice Československa 1918-1938* (Náčrt hlavních problémů). In: J. HARNA, - J. VALENTA, – E. VORÁČEK (red.), *Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve střední Evropě*. Praha 1999, sv. II, s. 526-541.

----- *The First Five Years of Anglo-Czechoslovak Relations, 1918-1923*. *Historica*, Series Nova 5-6, Prague 2000, s. 161-222.

----- *Politické vztahy Československa a Velké Británie v době první labouristické vlády (leden-listopad 1924)*. In: M. Šesták, E. Voráček (red.), *Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*. Praha 2000, s. 321-339.

----- *Velká Británie a Československo v době jednání o Západní garanční pakt (leden - prosinec 1925)*. ČČH 98 2000, č. 4, s. 775-806.

----- *Britský appeasement: bilance půlstoletí trvajících historiografické diskuse*. ČČH 98, 2000, s. 130-142.

----- *Velká Británie a Československo v době jednání o nový evropský bezpečnostní systém (březen 1936-červen 1937)*. In: *Studie k moderním dějinám. Sborník k 70. narozeninám Vlastislava Laciny*. Praha 2001, s. 329-360.

----- *Britská diplomacie, Československo a Sudetoněmecké strana (1935-1938)*. *Moderní dějiny* 9, 2001, s. 161-236.

----- *Sympatie versus velmocenské zájmy: Československo a Velká Británie*. In: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1992). Praha 1992, s. 231-262.

----- *Political Relations of Czechoslovakia and Great Britain between the Wars*. In: M. Cornwall (red.), *The Impact of Nationalism and Fascism in the Era of two World Wars*. Dundee – London. V tisku.

----- *Česko-britské vztahy*. Část 4 až 7 (po roce 1918), in: J. Pánek (red.), *Manuál encyklopedie českých dějin*. Praha 2003, s. 197-208.

8. Výběr z použitých pramenů a literatury

I. Dokumenty nepublikované:

Česká republika:

Archiv Ministerstva zahraničních věcí

Politické zprávy Londýn, Paříž, Berlín, Řím, Moskva, Varšava,
Budapešť, Vídeň

Telegramy odeslané 1919-1939

Telegramy došlé 1919-1939

Kroftův archiv

Kabinet ministra 1933-1939

Pařížský archiv

Politická sekce

Archiv Ústavu Tomáše G. Masaryka.

- Archiv E. Beneše.

Archiv Akademie věd ČR

- Pozůstalost Kamila Krofty.

Archiv Národního Muzea

- Pozůstalost Vojtěcha Mastného

- Pozůstalost Zdeňka Fierlingera

Velká Británie:

Public Record Office (od r. 2003 National Archives), London-Kew.

Foreign Office 371

Files: 4718 až 4724. Czechoslovakia 1920

5819 až 5831. Czechoslovakia 1921

7380 až 7394. Czechoslovakia 1922

8572 až 8583. Czechoslovakia 1923

9673 až 9681. Czechoslovakia 1924

10674 až 10679. Czechoslovakia 1925

11225 až 11233. Czechoslovakia 1926

12094 až 12098. Czechoslovakia 1927

12865 až 12869. Czechoslovakia 1928

13579 až 13580. Czechoslovakia 1929

14328 až 14331. Czechoslovakia 1930

15177 až 15180. Czechoslovakia 1931

15899 až 15900. Czechoslovakia 1932

16658 až 16662. Czechoslovakia 1933
 18380 až 18384. Czechoslovakia 1934
 19494 až 19495. Czechoslovakia 1935
 20373 až 20378. Czechoslovakia 1936
 21124 až 21135. Czechoslovakia 1937
 21567 až 21588. Czechoslovakia 1938
 21713 až 21746. Germany 1938: German Problem in Czechoslovakia.
 22336 až 22338. Germany and Czechoslovakia 1938.
 22893 až 22904. Czechoslovakia 1939

Cabinet Papers, 1920-1938

II. Dokumenty úřední vydané tiskem:

Das Abkommen von München. Tschechoslowakische diplomatische Dokumente 1937-1939. Ed. V. Král, Prag 1968.

Akten zur deutschen auswärtigen Politik. Serie C (1933-1937), vol. I/1 až VI/2. Göttingen 1971 ad.

Britanci o Kraljevini Jugoslaviji. Godišnji izveštaji Britanskog poslanstva v Beogradu. 1921-1939. Sv. I, II. Ed. Ž. Avramovski, Zagreb 1986-1987.

Československo a norimberský proces. Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu. Praha 1946.

Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933-1947. Dokumentensammlung. Ed. V. Král, Prag 1964.

Diplomatické dokumenty o spojeneckých smlouvách Republiky československé s královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců a s Královstvím rumunským. Praha 1923.

Diplomatické dokumenty týkající se pokusů o znovunastolení Habsburků na trůn maďarský. Praha 1922.

Documents diplomatiques français 1932-1939. 2e serie (1936-1939). T. I až XI. Paris 1963 až 1979.

Documents on British Foreign Policy. 1919-1939. I series, vol. 1 až 27. London 1946 - 1986.

Documents on British Foreign Policy. 1919-1939. Ia series, vol. 1 až 7, London 1966 - 1975.

Documents on British Foreign Policy. 1919-1939. II series, vol. 1 až 21. London 1946 - 1984.

Documents on British Foreign Policy. 1919-1939. III series, vol. I a II. London 1949 ad.

Documents on German Foreign Policy. Serie D (1937-1941), vol. I a II. London - New York 1953 ad.

- Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. I. Vznik Československa 1918.* Ed. A. Klimek ed cons., Praha 1995.
- Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. II/1. Československo na pařížské mírové konferenci.* Ed. F. Kolář, J. Dejmek et cons., Praha 2000 ad.
- Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. XX/1 a XX/2. Československá zahraniční politika v roce 1938.* Ed. J. Dejmek et cons., Praha 2000.
- Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl I, II, III.* Praha 1977 ad.
- Dokumenty k historii mnichovského diktátu.* Ed. P. Stříženeč aj., Praha 1979.
- Dokumenty k předvečeru druhé světové války. I. Listopad 1937-prosinec 1938,* Praha 1948.
- Dokumenty ke studiu mezinárodního práva.* Vyd. A. Hobza. Praha 1931.
- Europäische Politik 1933-1938 im Spiegel der Prager Akten.* Ed. F. Berber, Essen 1942,.
- Jan Masaryk: Depeše z Londýna.* Ed. V. Olivová, Praha 1996.
- Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby pařížských mírových jednání v roce 1919.* Ed. Z. Šolle, Praha 1994.
- Mnichov v dokumentech. I. Zrada západních mocností na Československu, II. Zrada české a slovenské buržoasie na československém lidu.* Praha 1958.
- Mnichovská krize v jednáních ministerské rady.* Eds. V. Helešicová, R. Machatková, Odboj a revoluce. Zprávy, 1969, č. 5, s. 139-230.
- Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne.* Edd. Z. Landau, J. Tomaszewski, Warszawa 1985.
- Německý imperialismus proti ČSR (1918-1938).* Ed. K. Gajan aj., Praha 1962.
- Nové dokumenty k historii Mnichova.* Praha 1958.
- Osudný měsíc Československa v dokumentech (září-říjen 1938).* Edd. J. Borovička a J. Werstadt, Praha b. d. v. /1938/.
- R. W. Seton Watson and his Relations with the Czechs and Slovaks.* Documents. Edd. J. Rychlík, T. Marzik, M. Bielik; Praha-Bratislava 1995.
- So oder So. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945.* Ed. B. Čelovský. Ostrava 1995.
- Die tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920.* Ed. H. Raschhoffer, Berlin 1936.

III. Memoáry, deníky, soubory projevů:

- BENEŠ, Edvard: *Problémy nové Evropy a zahraniční politika Československa. Projevy a úvahy z roků 1919-1924*. Praha 1924.
- *Boj o mír a bezpečnost státu. Československá zahraniční politika v projevech ministra dra. E. Beneše*, Praha 1934
- *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha 1947.
- *Mnichovské dny. Paměti*. Praha 1968.
- *Šest let exilu a druhé světové válce*. Praha 1946
- X.Y. /E. BENEŠ/, *Germany and Czechoslovakia. By an Active and Responsible Czechoslovak Statesman*. I-II, Prague 1937,
- I: *Foreign Policy of Czechoslovakia*.
- II.: *Czechoslovakia at the Peace Conference and the present German-Czechoslovak discussion*.
- BUTLER, R. A.: *The Art of the Possible*. London 1971.
- CADOGAN, Alexander: *The Diaries of...* Ed. D. Dilks. London 1971.
- D'ABERNON, 1th Viscount: *An Ambassador of Peace: Pages from the Diary ...* London 1929-30.
- DIRKSEN, Herbert: *Moscow, Tokyo, London: Twenty Years of German Foreign Policy*. London 1951.
- DRTINA, Prokop: *Československo - můj osud. Kniha života českého demokrata dvacátého století*. I. Praha 1991.
- EDEN, Anthony: *Facing the Dictators*. London 1962.
- *The Reckoning*. London 1965.
- FIERLINGER, Zdeněk: *Ve službách ČSR. Paměti z druhého zahraničního odboje*. Díl I. Praha 1947.
- HALIFAX, Edvard: *Fulness of Days*. London 1957.
- HARVEY, Oliver: *The Diplomatic Diaries of...* London 1970.
- HEIDRICH, Arnošt: *Zahraničněpolitické příčiny Mnichova*, in: J. Pejskar (ed.), *Poslední pocta*, I, Curych 1982, s. 113-124.
- HENDERSON, Neville: *Failure of a Mission. Berlin 1937-1939*. London 1940.
- HOARE, Samuel (Viscount Templewood): *Nine Troubled Years*. London 1954.
- HODŽA, Milan: *Federation in Central Europe. Reflections and Reminiscences*. London 1942.
- HOFFMANN, C.: *Politisches Tagebuch. 1932-1939*. Hrsg. D. Sudhoff, Paderborn 1995.
- HOME, 14th Earl of: *The Way the Winds Blows*. London 1976.
- CHAMBERLAIN, Austin: *Down the Years*. London 1935.
- CHAMBERLAIN, Neville: *In Search of Peace*. New York 1940.
- CHURCHILL, Winston: *Druhá světová válka*. Sv. I. Praha 1994.
- KIRKPATRICK, Ivone: *The Inner Circle*. London 1959.
- KRAMÁŘ, Karel: *Úvahy o vnitřní a zahraniční politice*, in: *Odkaz a pravda Dr. Karla Kramáře*, red. V. Sís, Praha 1938, s. 25-110.

- KROFTA, Kamil: *Z dob naší první republiky*. Praha 1939.
- KUBKA, František: *Mezi válkami. Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*, Praha 1969.
- *Tváře Západu*. Praha 1961.
- KYBAL, Vlastimil: *Czechoslovakia and Italy: My negotiations with Mussolini*. I, II. *Journal of Central European Affairs* 1953/54, s. 352-368; 1954/55, s. 65-76.
- LISICKÝ, Karel: *Československá cesta do Mnichova*. I.- III. Londýn 1954-1956.
- LLOYD GEORGE, David: *The Truth about the Peace Treaties*. I, II. London 1938.
- LOCKHART, Robert Bruce: *Ústup ze slávy*. Praha 1937.
- *Diaries of Robert Bruce Lockhart*. Vol. 1. Ed. K. Young. London 1973.
- MACMILLAN, Harold: *Winds of Change, 1914-1939*. London 1966.
- MAJSKIJ, Ivan: *Chamberlain a ti druhí*. Bratislava 1964.
- MASARYK, T.G.: *Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky*. Sv. I až IV. Praha 1933 až 1998.
- MASTNÝ, Vojtěch: *Vzpomínky diplomata. Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*. Ed. E. Kubů, P. Luňák, O. Novák, Praha 1997.
- MORAVEC, František: *Špion, jemuž nevěřili*. Praha 1990.
- NICHOLSON, Harold: *Diaries an Letters 1930-1964*. Ed. St. Olson, London 1980.
- RACZYŃSKI, Edward: *W Sojusznicznym Londynie. Dziennik Ambasadora...* Warszawa 1990.
- SIMON, John: *Retrospect: The Memiores*. London 1952.
- STEED, Henry Wickham: *Třicet let novinářem*. Sv. II. Praha 1926.
- STOPFORD, Robert, *Pražský rok Roberta J. Stopforda. Vzpomínky na léta 1938-39*. Vyd. A. Chalupa, Sborník nár. Muzea, 1988, s. 73-131.
- STRANG, William: *Home and Abroad*. London 1956.
- TÁBORSKÝ, Eduard: *Pravda zvítězila. Deník druhého zahraničního odboje*. Praha 1947.
- VANSITTART, Robert: *Lessons of My Life: The Autobiography*. London 1953.

IV. Sekundární literatura:

- ADAMOVIÁ, Magda: *Richtung - Selbstvernichtung. Die Kleine Entente 1920-1938*, Budapest-Wien 1988.
- ADAMS, R. J. Q: *British Politics and Foreign Policy in the Age of Appeasement, 1935-1939*. London 1993.
- ADAMTHWAITE, Anthony: *Grandeur and Misery: France's bid for power in Europe 1914-1940*. London 1997.
- ALEXANDER, Manfred: *Der Deutsch-tschechoslowakische Schidsvertrag vom 1925 im Rahmen des Locarno Verträge*. München-Wien 1970.
- ASTER, Sydney: *Anthony Eden*. London 1976.
- ASHWORTH, W.: *An Economic History of England, 1870-1939*, London 1982
- AVRAMOVSKI, Živko: *Balkanske zemlje i velike sile 1935-1937. Od italijanske agresije na Etiopiju do jugoslovensko-italijanskog pakta*. Beograd 1968.
- *Stanovisko Anglicka k projektu paktu o vzájomnej pomoci medzi Francúzskom a Malou dohodou*, HČ 22, 1974, s. 419-438.
- AMORT, Čestmír (red.): *Přehled dějin československo-sovětských vztahů v údobí 1917-1939*. Praha 1975.
- BAKEŠOVÁ, Ivana: *Československo a Čína 1918-1949*. Praha 1997.
- BARTNICKI, Andrzej: *Pierwszy front II wojny światowej. Konflikt włosko-etiopski 1935-1936*. Warszawa 1971.
- BATTONYI, Gabor: *Britain and Central Europe, 1918-1933*. Oxford 1999
- BATOWSKI, Henryk: *Rok 1938 - dwie agresje hitlerowskie*. Poznań 1985.
- *Między dwiema wojnami 1919-1939. Zarys historii dyplomatycznej*. Kraków 1988.
- *Europa zmierza ku przepasci*. Poznań 1989.
- BAUMGART, Constanze: *Stresemann und England*. Köln 1996.
- BAUMGART, Marek: *Wielka Brytania a odbudowa Polski 1914-1923*. Szczecin 1990.
- *Wielka Brytania a odrodzona Polska 1923-1933*. Szczecin 1991.
- *Londyn – Berlin 1918-1939*. Szczecin 1994.
- BAUMGART, Marek (red.): *Locarno z perspektywy siedemdziesięciu lat*. Szczecin 1998.
- BELL, P. M. H.: *The Origins of the Second World War*. London 1986.
- *France and Britain, 1900-1940. Entente and Estrangement*. London 1997.
- BLAKE, Robert: *The Conservative Party from Peel to Churchill*. London 1972.
- BLAKE, R.- ROGER LOUIS, E. (eds.), *Churchill*. Oxford 1995.
- BLOCH, Michael: *Ribbentrop*. Praha 1994.
- BOEMEKE, M. - FELDMAN, G. – GLASER, E. (eds.): *The Treaty of Versailles. A Reassessment after 75 years*. Cambridge 1998.

- BOSL, Karl (hrsg.): *Gleichgewicht - Revision - Restauration. Die Aussenpolitik der Ersten Tschechoslowakischen Republik im Europa-system der Pariser Vororteverträge*, München-Wien 1976.
- BOSWORTH, R.J.B.: *The British Press, Conservatives and Mussolini*. *Journal of Contemporary History* (dále JCH) 5, 1970, s. 163-182.
- BROAD, Lewis: *Churchill*. Praha 1947.
- BROGAN, D. W.: *The development of Modern France (1870-1939)*. London 1945
- BRÜGEL, Johann W.: *Czechoslovakia before Munich. The German Minority Problem and British Appeasement Policy*. Cambridge 1973.
- *Der Runciman Bericht*. *Vierteljahrhefte für Zeitgeschichte* 26, 1978, s. 652-659.
- BRZEZIŃSKI, Andrzej M.: *Dyplomacja francuska wobec Konferencji Rozbrojeniowej w Genewie (2 II 1932- 31 V 1937)*. Lodž 1987.
- *Zagadnienie bezpieczeństwa zbiorowego w Europie w polityce zagranicznej Francji (1919-1939)*. Lodž 1993.
- BRACH, Radko: *Locarno a československá diplomacie*. ČsČH 8, 1960, s.662-695.
- *Československá zahraniční politika v politických proměnách Evropy 1924. I. Nástup MacDonalldovy a Herriotovy vlády*. ČsČH 18, 1970, s. 49-83.
- *Ženevský protokol o pokojném vyřizování sporů z roku 1924*. HaV 1992, s. 6, s. 30-48.
- *Československo a Evropa v polovině dvacátých let*. Praha - Litomyšl 1997.
- BUTLER, J. M. R.: *Lord Lothian (Philip Kerr)*. London 1960.
- BYSTRICKÝ, Valerián: *Kolektívna bezpečnosť alebo neutralita. (Balkánské štáty a vytváranie záruk bezpečnosti v 30. rokoch)*. Bratislava 1981.
- *Le Plan Tardieu sur la structure économique des payes danubiens en 1932 et la Tchecoslovaqui*. *Studia historica Slovaca* 8, 1975, s. 73-109.
- *Pokus o politické a hospodárke upevnenie Malej dohody*. *Slovanské štúdie-Historia* 18, 1977, s. 145-176.
- *Otázka garancie hraníc Československa po mnichoskej konferencii*. *SlovPř* 1990, č. 2, s. 115-125.
- BYSTRICKÝ, V. - DEÁK, Lad.: *Eúropa na prelome. Diplomatické a politické vzťahy v rokoch 1932-1933*. Bratislava 1973.
- BYSTRICKÝ, V. - DEÁK, Lad.: *Problém odzbrojenia v rokoch 1932-1933*. *Slovanské štúdie -historia* 15, 1973, s. 79-129.
- CAMPBELL, G. F.: *Confrontation in Central Europe. Weimar Germany and Czechoslovakia*. Chicago-London 1975.
- CAMPUS, Elisa: *The Little Entente and the Balkan Alliance*. Bucuresti 1978.
- CARLTON, David: *Anthony Eden: A Biography*. London 1987.
- CARMI, Ozer: *La Grande Bretagne et la Petite Entente*. Haifa 1972.
- CARR, Edward H.: *International Relations between the Two Wars*. London 1989.
- CARSTEN, F. L.: *Britain and the Wiemar Republic*. London 1984.

- CARSTEN, F. L.: *The First Austrian Republic 1918-1938. A Study based on British and Austrian Documents*. London 1986.
- CASSELS, Alan: *Repairing the Entente Cordiale and the New Diplomacy*. *Historical Journal* (dále HJ) 1980, s. 133-153.
- CEADEL, Martin: *The first English referendum: The Peace Ballot, 1934-1935*. *English Historical Review* (dále EHR) 1980, s. 810-839.
- CĚSAR, Jaroslav: *Britská říše v období imperialismu. 1870-1945*. London 1970.
- CĚSAR, Jaroslav - ČERNÝ, Bohumil: *Politika německých buržoasních stran v Československu v letech 1918-1938*. I (1918-1929), II. (1930-1938). Praha 1962, 1963.
- COLVIN, Ian: *Vansittart in Office*. London 1965.
- CORNWALL, Mark: *A Fluctuating Barometer: British Diplomatic Views of the Czech-German Relationship in Czechoslovakia, 1918-1938*. in: E. SCHMIDT-HARTMANNOVÁ et S. WINTERS (ed.), *Grossbritannien, die USA und die böhmischen Länder 1848-1948*, s. 313-333.
- *National Reparation ? The Czech Land Reform and the Sudeten Germans, 1918-1938*. *Slavonic and East European Review* (dále jen SEER) 75, 1997, s. 259-280.
- COWLING, Maurice: *The Impact of Hitler: British Politics and British Policy, 1933-1940*. London 1975.
- CRAIG, Gordon - GILBERT, Felix: *The Diplomats 1919-1939*. Princeton 1953.
- CROSS, J. A.: *Sir Samuel Hoare: A Political Biography*. London 1977.
- CZUBIŃSKI, Antoni (red.): *Rola mniejszości niemieckiej w rozwoju stosunków politycznych w Europie 1918-1945*. Poznań 1984.
- ČELOVSKY, Bořivoj: *Mnichovská dohoda 1938*. Ostrava 1999.
- DAVIS, Norman: *White Eagle, Red Star. The Polish-Soviet War, 1919-1920*, London 1972
- *Lloyd George and Poland, 1919-1920*. *JCH* 1974, s. 132-154.
- DEÁK, Ladislav: *Zápas o strednú Európu 1933-1938. Politicko-diplomatické vzťahy*. Bratislava 1986.
- *Slovensko v politike Maďarska v rokoch 1938-1939*. Bratislava 1990.
- *Pokusy o upevnenie malodohodového spojenectva s Francúzskom v r. 1936-1937*. *Slovanské štúdie* 13, 1972, s. 88-110.
- *Pakt štyroch veľmocí - predohra k Mnichovu*. *Historický časopis* 20, 1972, s. 333-362.
- DEÁK, Ladislav (red.), *Kolektívna bezpečnosť v minulosti a súčasnosti*. Bratislava 1977.
- DEÁK, Ladislav (red.), *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918-1920*. Martin 1995.
- DEJMEK, Jindřich: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta. Studie z dějin československé zahraniční politiky v letech 1936-1938*. Praha 1997.
- *Politické vzťahy medzi Československem a Rakouskem po lánské smlouvě (1922-1925)*. *Moderní dějiny* 1, 1993, s. 121-166.

- *Československo a Německo v polovině dvacátých let*. HaV 1993, č. 3, s. 79-110.
- *Československo-rakouské politické vztahy v období jednání o německo-rakouskou celní unii (1930-1931)*. Moderní dějiny 2, 1994, s. 233-262.
- *Pokus o československo-polské sblížení počátkem třicátých let a jeho nezdar (1932-1934)*. Moderní dějiny 4, 1996, s. 195-220.
- *Nacistická třetí říše a československá diplomacie 1933-1938*. Moderní dějiny 5, 1997, s. 119-148.
- *Československá diplomacie v době druhé republiky (říjen 1938 - březen 1939)*. AUC PhilHist 1998 (vyšlo 2000), č.1, s. 9-26.
- Deset let československé zahraniční politiky*. Praha 1928.
- DILKS, David: „*We must Hope for the best and prepare for the worst*“: *The Prime Minister, the Cabinet and Hitler's Germany, 1937-1939*. Proceedings of the British Academy 73, 1987, s. 309-352.
- DOERR, Paul W.: *British Foreign Policy, 1919-1939*. Manchester 1999.
- DREIFORTH, John E.: *Yvon Delbos at the Quai d'Orsay. French Foreign Policy during the Popular Front 1936-1938*. Lawrence, Kansas, 1973.
- DUNBABIN, J.: *British Rearmament in the 1930s: A Chronology and Review*. HJ 18, 1975, s. 581-609.
- DURMAN, Karel: *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*. Praha 1968.
- DUROSELLE, J.-B.: *Politique étrangère de la France. La décadance 1932-1939*. Paris 1980.
- Edvard Beneš, československý a evropský politik*. Sborník statí k 110. výročí narození druhého československého presidenta. Praha 1994.
- DUTTON, David: *Austen Chamberlain: Gentleman in Politics*. London 1985.
- *Simon. A Political Biography*. London 1992.
- *Neville Chamberlain*. London 2001.
- FANTL, Jindřich: *Edvard Beneš*. I. Praha 1991.
- FEILING, Keith: *The Life of Neville Chamberlain*. London 1946.
- FERENČUHOVÁ, Bohumila: *Rokovanie o francúzsko-československú zmluvu o spojenectve a priateľstve (maj 1923-január 1924)*. Slovanské historické studie 23, 1997, s. 71-90.
- FINK, Carole: *1922-1923: From Illusion to Disillusion*. In: M. PETRICIOLI (ed.), *Une occasion Manquée ? 1922: La Reconstruction de l'Europe*. Firenze 1994.
- FINNEY, Patric (red.), *The Origins of the Second World War*. London 1998.
- FOSTER, R. F.: *Modern Ireland*. London 1989.
- FRANKE, Rainer: *London und Prag. Materialien zum Problem eines multinationalen Nationalstaates..* München-Wien 1982.
- FUNKE, Manfred (hrsg.): *Hitler, Deutschland und die Mächte. Materialien zur Aussenpolitik des Dritten Reiches*. Düsseldorf 1977.
- GAJAN, Koloman: *Německý imperialismus a československo-německé vztahy v letech 1918-1921*. Praha 1962.

- GAJANOVÁ, Alena: *ČSR a střeoevropská politika velmocí (1918-1938)*. Praha 1967.
- *Politika Velké Británie v podunajské oblasti po první světové válce*. ČsČH 12, 1964, s. 819-942.
- GALANDAUER, Jan: *Karel I., poslední český král*. Litomyšl 1998.
- GATHORNE-HARDY, G. M.: *A Short History of International Affairs 1920 to 1935*. Oxford, R.I.I.A., 1936.
- GILBERT, Martin, *Churchill. The Man behind the Legend*. London 1993, 2ed. 1998.
- *A History of the Twentieth Century. Vol. 1. 1900-1933*. London 1998.
- *Descent into Barbarism. A History of the Twentieth Century 1933-1951*. London 1999.
- GILBERT, Martin - GOTT, Robert: *The Appeasers*. London 1963.
- GOLDMAN, A. L.: *Sir Robert Vansittart's Search for Italian cooperation against Hitler, 1933-36*. JCH 1978, s. 93-130.
- GOLDSTEIN, E.- LUKES, I. (eds.), *The Munich Crisis, 1938. Prelude to World War II*. London 1999.
- GRIMWOOD, Ian: *Hoping for the Best but preparing for the Worst. The Aftermath of Munich*. London 1998.
- GROMYKO, A. A., etc., red.: *Dějiny diplomacie III. Diplomacie v první etapě všeobecné krize kapitalistické soustavy*. Praha 1967.
- GROMYKO, A. A. - PONOMARĚV N. B. (red.), *Istorija vněšnej politiki SSSR. I. 1917-1945*. Moskva 1976.
- HADLER, Frank: *Czechoslovakia and the Reconstruction of Post-War Europe*, in: M. PETRICIOLI (ed.), *A Missed Opportunity ? 1922: The Reconstruction of Europe*, Firenze 1994, s. 427-439.
- HAMILTONOVÁ, Mary: *MacDonald*. Praha 1925.
- HANAK, Harry: *The New Europe, 1916-1920*. SEER 1961, s. 369-399.
- *Great Britain and Czechoslovakia 1918-1948. An Outline of their Relations*. In.: M. RECHCÍGL (ed.), *Czechoslovakia Past and Present. I*. Washington 1968, s. 770-800.
- *The Government, The Foreign Office and Austria Hungary*. SEER 1969, s. 160-197.
- *The Visit of the Czechoslovak Foreign Minister Dr Edvard Beneš to Moscow in 1935 as seen by the British Minister in Prague, Sir Joseph Addison*. SEER 1976, s. 586-592.
- *British Views of the Czechoslovaks from 1914-1924*, in: E. SCHMIDT-HARTMANNOVÁ et S. WINTERS (ed.), *Grossbritannien, die USA und die böhmischen Länder 1848-1948*, s. 87-105.
- HARASZTI, Éva: *The Invaders. Hitler occupies the Rhineland*. Budapest 1983.
- HASLAM, Jonathan: *The Soviet Union and the Struggle for Collective Security in Europe 1933-1939*. London 1985.
- HAUNER, Milan (ed.), *Formování československého zahraničního odboje v letech 1938-1939 ve světle svědectví Jana Opočenského*. Praha 2000.

- HEINEMAN, J. L.: *Hitler's First Foreign Minister. Constantin Freherr von Neurath, Diplomat and Statesman*. Berkeley, California UP 1980
- HILDEBRAND, Klaus: *The Foreign Policy of the Third Reich*. London 1973.
- *Das Vergangene Reich. Deutsche Aussenpolitik von Bismarck bis Hitler*. Stuttgart 1995.
- HOENSCH, Jörg K.: *Der ungarische Revizionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakei*. Tübingen 1967.
- *Revize a expanze. Úvahy o cílech, metodách a plánech Hitlerovy československé politiky*. Odboj a revoluce, 1968, č. 3, s. 49-82.
- HOENSCH, J. K. - KOVÁČ, D. (red.): *Češi, Němci a Slováci v první republice 1918-1939*. Praha 1993.
- HOVI, Kalervo: *Cordon Sanitaire ou barriere de l'est ? The Emergence of the New Eastern European Alliance Policy, 1917-1919*. Turku 1974.
- HRADEČNÝ, Pavel: *Politické vztahy Československa a Jugoslávie v letech 1925-1928 v zahraničním i vnitřním kontextu*. Praha 1988.
- HRONSKÝ, Marián: *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava 1998.
- HROZIENČIK, Jozef. (red.), *Československo a Juhoslávia. Z dejín československo - juhoslovanských vzťahov*, Bratislava 1968.
- CHMIEL, Juraj: *Československý zbrojársky priemysel a taliansko-etioipský konflikt*. HaV 1991, č. 2, s. 40-64.
- IRMANOVÁ, Eva (red.): *Nepokojná desetiletí 1918-1945*. (Studie a dokumenty z dějin československo-maďarských vztahů mezi dvěma světovými válkami). Praha 1988.
- IRIYE, Akira: *The Origins of the Second World War in Asia and the Pacific*. London 1988.
- JANČÍK, Drahomír: *Německo a Malá dohoda. Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let*. Praha 1990.
- *Třetí říše a rozklad Malé dohody. Hospodářství a diplomacie v Podunají v letech 1936-1939*. Praha 1999.
- JAMES, Robert Rhodes: *Churchill: A Study of a Failure 1900-1939*. Harmondsworth 1971.
- *Anthony Eden*. London 1986.
- JELINEK, Yeshayahu: *Thomas G. Masaryk and the British Foreign Office*, in: E. SCHMIDT-HARTMANNOVÁ et S. WINTERS (ed.), *Grossbritannien, die USA und die böhmischen Länder, 1848-1948*, s. 277-284.
- JEZIORNY, Dariusz: *Sprawa ochrony praw mniejszości żydowskiej w Polsce w dobie konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 roku*. Acta Universitatis Lodziensis, 1995, s. 37-59.
- *Stanowisko rządu Karla Rennera w kwestii granicy austriacko-czechoslowackiej w czasie Konferencji Pokojowej w Paryżu w roku 1919*. Acta Universitatis Lodziensis, Folia Historica 69, 2000, s. 105-131.
- JONES, Thomas: *Lloyd George*. London 1951
- JORDAN, Nicolette: *The Popular Front and Central Europe. The Dilemmas of French Impotence 1918-1940*. Cambridge 1993.

- JUHASZ, Gyula: *Hungarian Foreign Policy 1919-1945*. Budapest 1979.
- JURKIEWICZ, Jaroslaw: *Pakt Wschodni. Z historii stosunków międzynarodowych w Europie 1934-35*. Warszawa 1965
- KAISER, David E.: *Economic Diplomacy and the Origins of the Second World War. Germany, Britain, France and Eastern Europe 1930-1939*. Princeton 1980.
- KALVODA, Josef: *The Genesis of Czechoslovakia*. New York 1986.
- KEEBLE, Curtis: *Britain and the Soviet Union. 1917-1989*. London 1989.
- KENNEDY, Paul: *The Realities Behind Diplomacy: Background Influences on British External Policy, 1865-1980*. London 1985.
- *The Rise and Fall of British Naval Mastery*. London 1976.
- *Statecraft and Diplomacy*. London 1989.
- *Vzestup a pád velmoci. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha 1996.
- KENT, B.: *The Spoils of War. The Politics, Economics and Diplomacy of Reparations 1918-1932*. Oxford 1989.
- KIWERSKA, Jadwiga: *Miedzy izolacjonizmem a zaangażowaniem. Europa w polityce Stanow Zjednoczonych od Wilsona do Roosevelta*. Poznań 1994
- KLIMEK, Antonín: *Jak se dělal mír roku 1919. Československo na konferenci ve Versailles*. Praha 1919.
- *Boj o Hrad. Hrad a Pětka (1918-1926)*. Praha 1996.
- *Boj o Hrad 2. Kdo po Masarykovi (1926-1935)*. Praha 1998.
- KLIMEK, Antonín - KUBŮ, Eduard: *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha 1995.
- Konzulární zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu*. Praha, (FMZV), 1973.
- KORBEL, Joseph: *Twentieth-Century Czechoslovakia: The Meanings of Its History*. New York 1977.
- KORCZYK, Henryk: *Rokowania w sprawie traktatu przymierza francusko-brytyjskiego z 1922 roku*. Warszawa 1980.
- *Dyplomacja Czechosłowacka w czasie konferencji ekonomicznej w Genewie w r. 1922 w świetle dokumentów brytyjskich*. *Studia Historyczne* 21, 1987, s. 561-586.
- KOSZEL, Bogdan: *Rywalizacja niemiecko-włoska w Europie środkowej i na Balkanach w latach 1933-1941*. Poznań 1988.
- *Hiszpański dramat. Wojna domowa w polityce mocarstw europejskich*. Poznań 1992.
- KOVÁČ, Dušan: *Československá zahraniční politika a otázka Rakúska v rokoch 1918-1922*. *Slovanské štúdie – historia* 23, 1983/2, s. 17-41.
- KOZEŃSKI, Jerzy: *Czechosłowacja w polskiej polityce zagranicznej w latach 1932-1938*. Poznań 1964.
- KOVRIG, Bennet: *Mediation by Obfuscation: The Resolution of the Marseilles Crisis, October 1934 to May 1935*. *HJ* 9, 1976, nr. 1, s. 191-221.

- KRAJČOVIČ, Milan: *Slovensko v zahranično-politických súvislostiach 1918-1922*. In: *Slovensko v politickom systéme Československa*. Bratislava 1992.
- KRÁL, Václav: *Spojenectví československo-sovětské v evropské politice 1935-1939*. Praha 1970.
- *Plán "Z"*. Praha 1973.
- *Dny které otřáslы Československem*. Praha 1975.
- KRASZEWSKI, Piotr: *Polityka Wielkiej Brytanii wobec Niemiec w latach 1918-1925*. Poznań 1983.
- KRČMÁŘ, Jan: *Javorina před stálým soused mezinárodní spravedlnosti v Haagu a před Radou společnosti národů*. Praha 1924.
- KROFTA, Kamil: *E. Beneš a československá zahraniční politika 1924-1933*, v: *E. Beneš, Boj o mír a bezpečnost státu*, Praha 1934, s. 1-229.
- *Zahraníční politika československá a její kořeny*. Praha 1937.
- KRÜGER, Peter: *Versailles. Deutsche Assenpolitik zwischen Revisionismus und Friedenssicherung*. München 1993.
- KUBŮ, Eduard: *Německo - zahraničně politické dilema Edvarda Beneše. Hospodářské vztahy s Německem v československé zahraniční politice let 1918-1924*. Praha 1994.
- *Československá zahraniční politika a německý návrh rýnského paktu garančního z roku 1922*. AUC PhilHist 1985, s. 7-24.
- *Zátěž dějinného dědictví, chybná kalkulace, osudová neschopnost či neúprosná logika vývoje ? Soudobé dějiny 1995, č. 2-3, s. 254-268*.
- KÜNZL-JIZERSKÝ, Rudolf (red.), *Edvard Beneš. Rozpravy a úvahy věnované prezidentu Československé republiky ... k jeho šedesátým narozeninám státníky a vědci anglo-amerického světa*. Praha 1947.
- KURAL, Václav: *Konflikt místo společenství ? Češi a Němci v československém státě. (1918-1938)*. Praha 1993.
- KVAČEK, Robert: *Osudná mise*. Praha 1958.
- *Nad Evropou zataženo. Československo a Evropa 1933-1937*. Praha 1966.
- *Historie jednoho roku (1936)*. Praha 1976.
- *Obtížné spojenectví. Politicko-diplomatické vztahy mezi Československem a Francií 1937-1938. I*. Praha 1989.
- *Poslední den. Z dramatického podzimu roku 1938*. Slovo k historii 17, Praha 1989.
- *Podíl Československa na jednáních Malé dohody a Maďarska v letech 1936-1938*. HČ 11, 1963, s. 406-432.
- *Boj o Rakousko v letech 1933-1938 a československá zahraniční politika*. Sborník historický 12, 1964, s. 281-287.
- *Československo a anšlus Rakouska*. In: *Studie z obecných dějin. Sborník prací k 70. narozeninám dr. J. Charváta*, Praha 1975, s. 209-222.
- *Jednání o československý národní statut v roce 1938*. AUC, Phil-Hist. 1977, č. 1, s. 105-143.
- KVAČEK, Robert - VINŠ, Václav: *K německo-československým sondážím ve 30. letech*. ČSČH 14, 1966, s. 880-896.

- KVAČEK, Robert - CHALUPA, Aleš: *Československý rok 1938*. Praha 1988.
- LACAZ, Yvon: *La France et Munich: Etude d'un processus décisionnel en matière de relations internationales*. Berne 1993.
- LACINA, Vlastislav: *Velká hospodářská krize v Československu*. Praha 1983.
- LAMMERS, Donald: *Fascism, Communism and the Foreign Office, 1937-1939*. JCH 1971, s. 66-87.
- LAPTOS, Józef: *Pakt Briand Kellogga. Stanowisko państw europejskich wobec zagadnienia rezygnacji z wojny napastniczej w stosunkach międzynarodowych*. Kraków 1988.
- LEE, Marshall, MICHALKA, Wolfgang: *German Foreign Policy 1917-1933. Continuity or Break ?* London – New York 1988.
- LENTIN, A.: *Guilt at Versailles. Lloyd George and the Pre-history of Appeasement*. London 1985.
- LEVENTHAL, F.M.: *Arthur Henderson*. Manchester 1989.
- LOW, Alfred D.: *The Anschluss question and the Great Powers 1931-1938*. New York 1985.
- LUKEŠ, František: *Podivný mír*. Praha 1968.
- LUKEŠ, Igor: *Czechoslovakia between Stalin and Hitler. The Diplomacy of Edvard Beneš in the 1930th*. New York-Oxford 1996. (čes. překlad: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu*. Praha 1999.)
- LUŽA, Radomír - MAMATEY, Victor (eds.): *A History of the Czechoslovak Republic 1918-1948*, Princeton, N.J, 1973.
- LVOVÁ, Míla: *Mnichov a Edvard Beneš*. Praha 1968.
- MACDONALD, Callum A.: *Economic Appeasement and the German Moderates, 1937-1939. An Introductory Essey*. Past and Present 1972, s. 105-135.
- MACKENZIE, Compton: *Dr. Beneš*. Praha 1948.
- MAJEWSKI, Piotr M.: *Edvard Beneš i kwestia niemiecka w Czechach*. Warszawa 2001.
- MANNE, Robert: *The Foreign Office and the Failure of Anglo-Soviet Rapprochement*. JCH 16, 1981, s. 725-755.
- MANSERGH, Nicolas: *The Commonwealth Experience*. London 1969.
- MARCZEWSKA-ZAGDAŃSKA, Hanna: *Czechosłowacja w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych 1933-1938*. Warszawa 1996.
- MARÈS, Antoine: *Francouzsko-československé vťahy v oblasti vojenství 1918-1924 z pohledu Paříže*. ČČH 97, 1999, s. 53-79.
- MARKS, Sally: *The Illusions in Europe, 1918-1933*. London 1977.
- MARTEL, G. (red.), *The Origins of the Second World War Reconsidered: the A. J. P. Taylor Debate after Twenty-Five Years*. London 1987.
- MAYER, Arno J.: *Politics and diplomacy of Peacemaking: Containment and Counterrevolution at Versailles, 1918-19*. New York 1968.
- MAZUR, Zbigniew: *Pakt Czterech*. Poznań 1979.

- McDONOUGH, Frank: *Neville Chamberlain, Appeasement and the British Road to War*. Manchester 1998.
- MEDLICOTT, William Norton: *British Foreign Policy Since Versailles*. London 1941; 1968 2 ed.
- *Contemporary England*. London 1967.
- Mezinárodní konference k 50. výročí Československé republiky*. Praha 1968, I a II.
- Mnichov 1938*. Sborník příspěvků ze symposia k 50. výročí mnichovského diktátu..., Praha 1988.
- MORGAN, Kenneth: *Lloyd George's Premiership*. HJ 1970, s. 130-157.
- MOWAT, Charles Loch: *Britain between the Wars, 1918-1940*. London 1964.
- NAGY, Z.: *The Mission of General Smuts to Budapest, April 1919*. Acta Historica Hungarica 11, 1965, s.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Československá zahraniční politika a španělská občanská válka*. AUC, Phil-Hist. 1973, nr. 3-4, s. 91-104.
- NEVILLE, Peter: *Appeasing Hitler. The Diplomacy of Sir Neville Henderson, 1937-39*. London 1999.
- NICOLSON, Harold: *Peacemaking*. London 193 (něm. překlad: *Friedensmacher*. Berlin 1934)
- *Curzon: The Last Phase, 1919-1925*. London 1934.
- NICHOLAS, H. G.: *The United States and Britain*. Chicago-London 1975.
- NORTHEGE, F. S.: *1917-1919: The Implications for Britain*. JCH 3, 1968. s. 191-210.
- NOVÁK, Otto: *Henleinovci proti Československu. Z historie sudetoněmeckého fašismu v letech 1933-1938*. Praha 1987.
- NOWAK-KIELBIKOWA, Maria: *Polska - Wielka Brytania w latach 1918-1923*. Warszawa 1975.
- NOWAK-KIELBIKOWA, Maria, *Polska - Wielka Brytania w dobie zabiegów o zbiorowe bezpieczeństwo w Europie 1923-1937*. Warszawa 1989.
- NOWINOWSKI, Sławomir: *Liga Narodów w polityce Zagranicznej Eduarda Beneša (1919-1925)*. AUC Lodziensis, 1995, Folia Histora 53, s. 82-83.
- Oficiální styky a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemí v Československu 1918-1973*. Praha, AFMZV 1974.
- OLIVOVÁ, Věra: *Československo-sovětské vztahy v letech 1918-1922*. Praha 1957.
- *Československo v rozrušené Evropě*. Praha 1968.
- *Československá diplomacie v době rúrské krize*. ČsČH 6, 1958, s. 59-71.
- *Československá zahraniční politika a pokus o restauraci Habsburků v r. 1921*. ČsČH 7, 1959, s. 675-698.
- *K historii československo-rakouské smlouvy z roku 1921*. ČsČH 9, 1961, s. 198-219.
- OLŠOVSKÝ, Rudolf: *Světový obchod a Československo*. Praha 1961
- OPOČENSKÝ, Jan: *Vznik národních států v říjnu 1918*. Praha 1929.

- *Zahraniční politika československá v letech 1918-1924*, in: Z. TOBOLKA (red.), *Politika. Co má vědět o Československé republice každý občan*. Praha 1925, s. 401-458.
- ORDE, Anne: *British Policy and European Reconstruction after the First World War*. Cambridge 1991.
- *Baring Brothers, the Bank of England, the British Government and the Czechoslovak state Loan*. EHR 1991, s. 27-41.
- ORMOS, Maria.: *From Padua to Trianon, 1918-1920*. Budapest 1990.
- ORT, Alexandr: *Edvard Beneš. Diplomát a politik*. Praha 1994.
- OVERY, Richard: *The Inter-War Crises. 1919-1939*. London 1995.
- OWEN, Frank: *Tempestuous Journey. Lloyd George, His Life and Times*. London 1954.
- PAPOUŠEK, Jaroslav: *Eduard Beneš. Třicet let práce a boje pro národ i stát*. Praha 1934.
- *Kronika československé a světové politiky za rok 1935*. Praha 1936.
- PARAFIANOWICZ, Halina: *Vytváření obrazu Československé republiky v meziválečném období*. AUC-PhiLHist 1994, č. 1.
- PARKER, R.A.C.: *Europe 1919-1945*. London 1969.
- *Chamberlain and Appeasement. British Policy and the Coming of the Second World War*. London 1993.
- *Churchill and Appeasement*. London 2000.
- PARKER, R. A. C. (ed.), *Winston Churchill. Studies in Statesmanship*. London 1996.
- PÁTEK, Jaroslav: *Anglo-československá a pražská úvěrní banka*. AUC PhilHist 1997, č. 5, s. 109-111.
- PEKNÍK, M.: (red.), *Milan Hodža, štátník a politik*. Bratislava 1994, s. 122-130.
- PERMAN, Dagmar: *The Shaping of the Czechoslovak State. Diplomatic History of the boundaries of Czechoslovakia, 1914-1920*. Leiden 1962.
- PEROUTKA, Ferdinand: *Budování státu. I až IV*, Praha 1933-1936.
- PETERS, A. R.: *Anthony Eden at the Foreign Office, 1931-1938*. New York 1986.
- PETRIE, Charles: *Die Chamberlains. Joseph – Austen – Neville Chamberlain*. Leipzig 1938 (angl. originál: *The Chamberlain tradition*. L. 1938)
- PFAFF, Ivan: *Sovětská zrada 1938*. Praha 1993.
- *Die Sowjetunion und die Verteidigung der Tschechoslowakei 1934-1938. Versuch der Revision einer Legende*. Köln-Wien 1996.
- PICHLÍK, Karel: *Zahraniční odboj 1914-1918 bez legend*. Praha 1991.
- PISZCZKOWSKI, Tadeusz: *Anglia a Polska, 1914-1939*. Londyn 1975.
- PRASOLOV, Sergej: *Československo-sovětská smlouva o vzájemné pomoci z roku 1935*. In: J. Hrozičnik (red.), *Studie z dějin československo-sovětských vztahů 1917-38*, s. 79-125.
- *Čechoslovakia v evropejskoj politike 1935-1938 gg*. Moskva 1990.
- PROCHÁZKA, Rudolf: *Likvidace války 1919*. Praha 1935.

- *Labyrint míru. Likvidace války 1920-1930*. Praha 1938.
- První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha 1995.
- PUGH, Martin: *Pacifism and Politics in Britain 1931-1935*. HJ 23, 1980, s. 641-656.
- RAKOVÁ, Svatava: *Politika USA ve střední Evropě po první světové válce*. Praha 1983. Praha 1983.
- *Vztahy Spojených států k Německu do přijetí Dawesova plánu (1920-1924)*. ČsČH 32, 1984, s. 356-390.
- *Vztahy Spojených států k Německu po přijetí Dawesova plánu (1924-1926)*. ČsČH 33, 1985, s. 538-563.
- REČKOVÁ, Eva: *Anglický lord a maďarská královská koruna*, SlovPř 1969, s. 400-403.
- RECHCÍGL, Miroslav (red.): *Czechoslovakia Past and Present*. Hague 1969.
- REYNOLDS, David: *Britannia Overruled. British Policy and World Power in the XX. Century*. London 1996.
- REYNOLDS, P. A.: *British Foreign policy in the Inter-war Years*. London 1954.
- RIPKA, Hubert: *Munich: Before and After. A fully documented czechoslovak Account of the Crises of September 1938 and March 1939*, London 1939.
- ROBBINS, Keith: *Appeasement*. Oxford 1990.
- *Munich 1938*. London 1968.
- ROBERTS, Andrew: *The Holy Fox. A Life of Lord Halifax*. London 1992
- ROBERTS, Geoffrey: *The Soviet Union and the Origins of the Second World War. Russo-German Relations and the Road to War, 1933-1941*. London 1996.
- ROBERTSON, J. C.: *The Hoare-Laval Plan*. JCH 10, 1975, s. 433-464.
- ROBERTSON, Esmond (ed.), *The Origins of the Second World War: Historical Interpretations*. Londin 1971.
- ROJEK, Wojciech: *Spory o wladanie morzem. Polityczno-dyplomatyczne aspekty zbrojeń morskich w okresie miedzywojennym*. Kraków 1994
- ROMPORTLOVÁ, Marta: *ČSR a Maďarsko 1918-1938. Bezprostřední vývojová báze a průběh obchodně-politických vztahů*. Brno 1986.
- ROMPORTLOVÁ, M. - SLÁDEK, Zd.: *Integrační středoevropský plán A. Tardieua a československá a maďarská politika*. SPFFBU 1978-79, s. 72-98.
- ROSE, Norman: *Vansitart: Study of a Diplomat*. Lodnon 1978.
- *Churchill: Nepodajný život*. Praha 1994.
- ROSENFELD, Günther: *Sowjetunion und Deutschland 1922-1933*. Berlin 1984.
- SAK, Robert: *Anabaze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Praha 1995.
- SAKMYSTER, Thomas: *Great Britain and the Making of the Treaty pf Trianon*, in: B. KIRALYI, B. PASTOR, I. SANDERS, *Essays on World War I: Total War and Peacemaking: A Case Study of Trianon*. New York 1982.
- SCHATTKOWSKY, R. (ed.): *Locarno und Osteuropa. Fragen eines europäischen Sicherheitssystem in den 20er Jahren*. Mahrburg 1995.

- SCHMIDT, Gustav: *The Politics and Economics of Appeasement. British Foreign Policy in the 1930th*. Leamington, Spa, 1984.
- SCHMIDT-HARTMANN, E. – WINTERS, St. (eds.), *Grossbritannien, die USA und die böhmischen Länder, 1848-1938*. Wien – München 1991.
- SCHUKER, Stephen: *France and the remilitarization of the Rhineland, 1936*. French Historical Studies 1986, s 299-338.
- SETON-WATSON, R. W.: *Britain and the Dictators*. Cambridge 1938.
- *A History of the Czechs and Slovaks*. London 1943.
- SHEN, Peijian: *The Age of Appeasement: The Evolution of British Foreign Policy in the 1930s*. London 2000.
- E. SCHMIDT-HARTMANNOVÁ et S. WINTERS (ed.), *Grossbritannien, die USA und die böhmischen Länder, 1848-1948*. München-Wien 1992
- SIERPOWSKI, Stanisław: *Mniejszości narodowe jako instrument polityki międzynarodowej 1919-1939*. Poznań 1986.
- SIERPOWSKI, Stanisław (red.): *Niemcy w polityce międzynarodowej 1919-1939. Tom I. W dobie Locarno*. Poznań 1991.
- *Tom II. Lata wielkiego kryzysu gospodarczego*. Poznań 1992.
- *Tom III. W dobie Monachium*. Poznań 1992.
- SIPOLS, Vilnis J.: *Vněšnjaia politika Sovětskogo Sojuza. 1933-1935 gg*. Moskva 1980.
- *Vněšnjaia politika Sovětskogo Sojuza. 1936-1936 gg*. Moskva 1987.
- SLÁDEK, Zdeněk: *Karel Kramář a Rusko v roce 1919*. SHS 1919, 1972, s. 145-197.
- *Akce československých a polských vládních kruhů sovětsko-německé neutralitní smlouvě v dubnu 1926*. SlovPř 1975, s. 255-265.
- SLÁDEK, Zdeněk - TOMASZEWSKI, Jerzy: *Próby integracji ekonomicznej Europy środkowej i południowo-wschodniej w latach dwudziestych XX wieku*. Roczniki z dziejów społecznych i gospodarczych 1979, s. 1-23.
- *Próby integracji ekonomicznej Europy środkowej i południowo-wschodniej w latach trzydziestych XX wieku*. Śląski kwartalnik historyczny Sobótka 34, 1979, s. 377-401.
- SLNEKOVÁ, Veronika: *Československo na rokovaniach Parížskej mierovej konferencie*. Studia historica Nitransia. Nitra 1993, s. 97-123.
- SMELSER, Roland: *The Sudeten Problem 1933-1938: Volkstumpolitik and the Nazi Foreign Policy*. Middletown, Conn., 1975.
- SMITH, Denis: *Mussolini*. London 1981.
- SOJÁK, Vladimír (red.): *O československé zahraniční politice*. Sborník statí. Praha 1936.
- STAMBROOK, F. G.: *The German-Austrian Customs Union Project of 1931: A Study of german Methods and Motives*. Journal of Central European Affairs 21, 1961, s. 15-44.
- *A British Proposal for the Danubian States: the Custom Union Project of 1932*. SEER 1963/64, s. 65-88.
- STANISŁAWSKA, Stefania: *Polska a Monachium*. Warszawa 1967.

- STOURZH Gerald - ZAAR, Brigitte (hrsg.): *Österreich, Deutschland und die Mächte. Internationale und österreichische Aspekte des Anschlusses vom März 1938*. Wien 1990.
- SZKLARSKA-LOHMANNOWA, Alina: *Polsko-czechoslowackie stosunki dyplomatyczne w latach 1918-1925*. Wrocław-Warszawa 1967.
- T. G. Masaryk a situace v Čechách a na Moravě od konce XIX. století do německé okupace Československa. Praha 1998.
- TÁBORSKÝ, Eduard: *President Beneš mezi Západem a Východem*. Praha 1993.
- TAYLOR, A. J. Percival: *English History 1914-1945*. Oxford 1968.
- *The Origins of the Second World War*. Harmondsworth 1964.
- *From the Boer War to the Cold War. Essays on Twentieth-Century Europe*. Harmondsworth 1996.
- *British Prime Ministers and other essays*. Harmondsworth 2000.
- TEICHMAN, Jan: *Maďaři ve válce a po válce*. Praha 1937.
- TEICHOVÁ, Alice: *An Economic Backround to Munich. International Business and Czechoslovakia 1918-1938*. Cambridge 1974.
- *Kleinststaaten und Politik im Spannungsfeld der Großmächte*. München 1988.
- TEJCHMAN, Miroslav: *Československo a Rumunsko v roce 1938 a Malá dohoda*. Slovanské štúdie 12, 1971, s. 86-110.
- TEMPERLEY, Harold (ed.), *A History of the Peace Conference of Paris*. Vol. I až IV. London 1920-1924.
- THOMSON, David: *England in Twentieth Century*. Harmondsworth 1991 (3rd. Ed.)
- THORNE, Christopher: *Approach of War, 1938-1939*. London 1968.
- *The Limits of Foreign Policy: The West, the League and the Far Eastern Crisis of 1931-1931*. London 1972.
- TOMÁŠEK, František: *Deník Druhé republiky*. Praha 1988
- TUCKER, Robert: *Stalin u moci. Revoluce shora 1928-1941*. Praha 1994.
- URBAN, Rudolf: *Tajné fondy II. sekce. Z archivů ministertsva zahraničí Republiky Česko-slovenské*. Praha 1943.
- VALENTA, Jaroslav: *Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko*. Ostrava 1961.
- *Československo a Polsko v letech 1918-1945*, in: V. Žáček, red., *Češi a Poláci v minulosti*, 2, Praha 1967, s. 431-620.
- *Praha ve zpravodajské hře o M. N. Tuchačevského na jaře 1937*. In: Studie Muzea Kroměřížska 1990, s. 155-172.
- VANKU, Milan: *Mala Antanta 1920-1938*. Titovo Užice 1969.
- VOČADLO, Otakar: *Anglické listy Karla Čapka*. Praha 1975.
- VOLKOV, V. K: *Mnichov a balkánské státy*. Praha 1989.
- WAITES, Neville (ed.), *Troubled Neighbours. Franco-British Relations in the Twentieth Century*. London 1971.

- WALLACE, William V.: *The Making of the Crisis of 1938*. SEER 41, 1963, s. 368-390.
- *The Foreign Policy of President Beneš in the Approach to Munich*. SEER, 39, 1960, s. 108-136.
- WANDYDZ, Piotr S.: *France and Her Eastern Allies, 1919-1925. French-Czechoslovak-Polish Relations from the Paris Peace Conference to Locarno*. Minneapolis 1962.
- *The Twilight of French Eastern Alliances 1926-1936. French-Czechoslovak-Polish Relations from Locarno to the Remilitarization of the Rhineland*. Princeton 1988.
- WANNER, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945*. Sv. I. Praha 2000.
- WATT, Donald Cameron: *Personalities and Policies*. London 1965.
- *To Serious a Business: European Army Forces and the Approach of the Second World War*. London 1975.
- *Anglo-German Naval Agreement of 1935: an interim Judgment*, Journal of Modern History (dále jen JMH) 1956, s. 154-174.
- *The May Crisis of 1938. A Rejoinder to Mr. Wallace*. SEER 44, 1965/66, s. 475-480.
- *Britain, France and the Italian Problem 1937-1939*. In: Les Relations Franco-Britanniques de 1935 a 1938, s. 277-294.
- WATTS, D.: *Ramsay MacDonald. A Labour tragedy?* London 1998
- WEINBERG, Gerhard L.: *The Foreign Policy of Hitler's Germany. I. Diplomatic Revolution in Europe 1933-1936*. Chicago - London 1970.
- *The Foreign Policy of Hitler's Germany. II. Starting World War II*. Chicago-London 1981.
- WHEELER-BENNET, J. W.: *Munich - Prologue to Tragedy*. London 1948.
- WINTER, Gustav: *Zápas o Československo ve Francii*. Zahraniční politika 17, 1938, s. 204-217.
- WISKEMANN, Elisabeth: *Czechs and Germans*. London 1938.
- WRIGLEY, Chris: *Lloyd George*. London 1992.
- YOUNG, Kenneth: *Stanley Baldwin*. London 1953.
- YOUNG, John W.: *Britain and the World in the Twentieth Century*. London 1997.
- ZEMAN, Zbyněk: *Edvard Beneš. Politický životopis*. Praha 2000.
- ZGÓRNIAK, Marian: *Europa w przededniu wojny. Sytuacja militarna w latach 1938-1939*. Kraków 1993.
- ZINNER, Paul E.: *The Diplomacy of Eduard Beneš*. In: G. Craig, F. Gilbert, *The Diplomats*, s. 100-122.
- ZORACH, Jonathan: *The British View of the Czechs in the Era before the Munich Crisis*. SEER 1979, s. 56-70.
- *The Nečas Mission during the Munich Crisis: Nečas's own Account from the Hoover Institution Archives*. East Central Europe 1989, s. 53-70.

Czechoslovak - British Political and Diplomatic Relations 1918-1938/39.

Summary

Czechoslovak political representation at the head with the main architect of Foreign policy of the new Republic, President T. G. Masaryk, took for granted from the very beginning that the Czechoslovakia will direct her foreign policy mainly to West-European democratic Great powers, France and Great Britain. The premise proceed from the assumption that the French-British co-operation will continue in the post-war period as the main guarantor of the new post-Versailles order. Although already the course of the Peace conference in Paris indicated that there are serious differences of opinions between Paris and London concerning the future European arrangement, the leading Prague democrats at the head with Masaryk and Foreign Minister E. Beneš refused an entirely one-sided orientation only on France till the end of year 1923 and tried in a certain way to manoeuvre between the viewpoints of both Great powers. The moderate attitudes of the British towards Germany, to the Russian „question“ and also to some other problems were incidentally nearer to the representatives of the Prague foreign policy than often the precarious attitudes of the French.

The British Policy towards Czechoslovakia had to overcome at first certain lack of faith towards the new arrangement in the centre of the continent after the break-up of Habsburg monarchy. At the latest from the middle of 1920 however the British began positively appreciate both the progressively stabilising Czechoslovak democracy and its approach to the reconstruction of Central Europe. Britain was the first Great power that supported the formation of the Little Entente inspired by Beneš in the autumn 1920 and also highly regarded for example the Czechoslovak share of the Financial reconstruction of Austria during the first half of the twentieth. However, London traditionally refused to take over direct commitments in the centre of the continent, which largely contributed to the final decision of the signing of the Czechoslovak-French Alliance at the turn of the years 1924-25.

The limits of the British commitment in the central and eastern part of the continent were most visibly demonstrated with the signing of the so called Western Guarantee Pact in Locarno in October 1925. From that moment on Britain did not have formally any obligations towards Czechoslovakia except those arising from the Pact of the League of Nations. This state of affairs lasted legally till the end of September 1938, the signing of the Munich Agreement. After Locarno, the intensity of mutual relations on the political level dropped considerably in the following period till the beginning of the thirties, in spite of the fact that Czechoslovak democracy enjoyed a distinct sympathy in a part of political circles. However, also in the British milieu, Czechoslovak diplomacy had to

face revisionist propaganda from the Hungarian side and later from the German side as well. Mutual relations, especially in the late twenties, were unfavourably influenced by the conflict of the most important Czechoslovak ally in the Central Europe, Yugoslavia with the fascist Italy, which found favour of a part of British conservative circles for a long times. The mutual relationship was later complicated also with the beginning of the Czechoslovak-Soviet rapprochement, in which, nonetheless, Prague only followed Paris.

A difference of interest of both states provided also the negotiations of the disarmament conference in Geneva (1932-1934), where Beneš (as one of its rapporteurs) promoted the French security policy aiming at stabilisation of the collective-security rules. British policy did not accept those standpoints with the exceptions of the cases where British interests were directly in jeopardy. Only when the fascist Italy posed a threat to (& later attacked) Ethiopia, London supported the actions of the League of Nations, where under the chairmanship of the Czechoslovak Foreign Minister sanctions against the attacker were accepted the first time in the history of this institution. The failure of this attempt however contributed to the development of the policy of the so-called appeasement towards the European dictators, which also much concerned Czechoslovakia.

At this time, appeasement was understood as a rule of settlement of conflicting matters among the European Great powers with the means of which - apart from others - the real or presumed injustices of the Versailles arrangement should have been put right. The British, who monitored as early as in the mid-thirties the growing nationalism among the Sudeten-German minority, expressed in the elections of 1935 for the first time substantially, began gradually - from the years 1936-37 - bring increasing pressure on the Prague government to meet the minority demands. The British diplomacy however made a serious error classifying the growing nationalistic movement at heat with K. Henlein, Sudeten German Party (in fact supported & soon totally controlled from Berlin) as a conservative opposition with whom an agreement was possible. On this error then the British policy toward Czechoslovakia was based still the whole first half year of 1938. Its high was the mission of ex-minister V. Runciman which should have contributed to an agreement of the Prague government and the SdP.

If the Government of N. Chamberlain strove after an agreement with Hitler's Germany in the spirit of the „active“ appeasement, he in the end also solved within its framework the so-called Sudeten-German problem. As no agreement was achieved between the Prague government and the leaders of the SdP (who in fact torpedoed the negotiations in the intentions of Berlin), the British Prime Minister tried to avoid a presumable German invasion into Czechoslovakia through direct negotiations with Hitler. Already during his first trip to Germany in mid-September 1938, he accepted the plan of separation of the territory with an alleged German majority from Czechoslovakia, which became - after complicated and dramatic events - the foundations of the so-called Munich Agreement. With its signature Britain admittedly simultaneously prom-

ised to guarantee the cut-down Czechoslovak Second Republic, but it soon became apparent that the British government is willing to offer such a guarantee only with co-operation of at least two other signatories of the agreement. It never took place owing to the German aggression towards Czecho-Slovakia in March 1939.

Obsah

1. Východiska a hlavní směry dosavadního bádání	3
2. Cíle práce	6
3. Metody výzkumu a zpracování	6
4. Struktura práce 8	
5. Výsledky práce	9
6. Aplikace výsledků práce	11
7. Důležitější dílčí studie publikované uchazečem k danému tématu	13
8. Výběr z použitých pramenů a literatury	15
Summary	36